

Названі проблеми, безумовно, не вичерпують предмет інформаційної кримінології, а лише окреслюють перелік основних тем, що потребують обов'язкового вивчення. Інформаційні технології розвиваються дуже швидкими темпами і кримінологи не встигають дати належну оцінку новим формам протиправної або асоціальної поведінки в цій сфері. Інформаційна кримінологія, яка перебуває на етапі становлення, заслуговує, на наш погляд, на більш глибоку увагу вчених з точки зору формування власної методології вивчення та аналізу кримінологічних аспектів ЗМІ та ЗМК.

Ключові слова: кримінологія, масова комунікація, інформаційна кримінологія; інформаційна злочинність.

Ключевые слова: криминология, массовая коммуникация, информационная криминология; информационная преступность.

Key word: criminology, mass communication, informational criminology; informational criminality.

МЕЛЬНИЧУК ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних, наук, доцент

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ

З ускладненням суспільних відносин, появою нових кримінологічних феноменів, посиленням окремих криміногенних трендів з'являється необхідність переглянути вектори державної політики у сфері протидії злочинності та спроби переосмислити прикладну роль науково-академічних розробок. Проведення наукових досліджень кримінальної активності та навколо злочинного середовища без належної теоретико-методологічної основи та узгодження із більш ранніми фундаментальними досягненнями призводить до інфляції кримінологічних концептів, які не мають завершеного, цілісного характеру. На додаток враховуючи, те, що кримінологія активно запозичує та екстраполює методи і техніки інших наук для досліджень, замість наукової системної диверсифікації, формується модель «сніжної лавини» із розрізнених доктринальних поглядів, що суттєво знижує затребуваність результатів кримінологічних досліджень та зменшує перспективи їх реалізації у практичній діяльності. Певним чином вирішити вказану проблему та заповнити прогалину впорядкування здатна систематизація кримінологічних знань.

Міждисциплінарний характер та активний розвиток кримінологічних досліджень зумовлює «народження» нових ідей, теорій, кон-

цепцій, галузей, які у предметно кримінологічній єдності утворюють симетричну структуру наукового знання. Поступово формуються дослідницькі групи, наукові школи, нові напрямки та парадигми, які належать до внутрішньо-дисциплінарних кримінологічних елементів.

Прийдешня епоха, що дістала назву постнекласичної в наукових поглядах, зародилася у ХХ ст. як реакція на злам ілюзій порядку, відзначилася зміною векторів кримінологічних досліджень, переосмисленням концептів злочинної поведінки та превентивних інструментів і можливостей. Саме в цей час з'являються інтегративні та постмодерністські кримінологічні теорії. Для останніх характерні: критичне ставлення до попередніх кримінологічних уявлень, в тому числі детермінізму (значний внесок у чому наукового напрямку критичної (радикальної) кримінології), загальний скептицизм до потенціалу наукового пізнання дійсності; відсутність явно домінуючих парадигм, більш виражена еклектичність досліджень, але разом з тим використання синтезу наукових знань, що забезпечує міждисциплінарність; комплексність методології досліджень, активне запозичення методів сучасних природних наук (теорії хаосу, катастроф, біономіка, синергетика, квантова механіка).

Постмодернізм вніс свої корективи у природу кримінологічних досліджень та класифікацію наукових знань та виявив спроби поєднання декількох критеріїв в межах однієї класифікації.

Попри якість та відносну операціональність традиційної структуризації кримінологічної науки слід зазначити, що процес вироблення нових знань веде до спеціалізації і, як наслідок, до ускладнення внутрішньої структури знання.

Широке застосування методів класифікації, типологізації та систематизації дозволяє побудувати внутрішньо-дисциплінарну матрицю кримінологічної науки.

Поняття «дисциплінарна матриця» використовував Т. Кун для позначення сукупності когнітивних характеристик науки, які об'єднують членів того чи іншого наукового співтовариства. Поняття дисциплінарної матриці враховує, по-перше, належність вчених до певної дисципліни, по-друге, систему правил наукової діяльності. До складу дисциплінарної матриці Т. Кун включив: 1) символічні узагальнення; 2) метафізичні компоненти парадигм; 3) цінності; 4) зразки, або парадигми вирішення проблем [1, с. 234-240].

Побудова внутрішньодисциплінарної матриці кримінологічних знань заснована на оцінці та класифікації теорії за шістьма критеріями, що дозволяє поєднати таксономію кримінологічних одиниць (критерій «предмет» та його подальша структуризація) та таксономію кримінологічної доктрини (сукупність критеріїв), а також прослідкувати близькість/відмінність окремих теорій, тим самим визначити їх місце у загальній системі кримінологічних знань, встановити так б мовити щільність логічних зв'язків та наукову комунікацію розробок вчених в межах диференціації науки.

Внутрішньодисциплінарна матриця кримінології

Критерії аналізу та класифікації теорії	Зміст критерію
Предмет дослідження / універсальність теорії	✓ охоплює усі види злочинності та превенції; ✓ охоплює лише окремі види злочинної поведінки та превентивного впливу
Мета та основні положення	✓ теоретичні та/або прикладні питання, які теорія покликана визначити, вирішити; ✓ ключові гіпотези, твердження та пропозиції теорії
Епістемологічні аспекти	✓ теорія дає пояснення та/чи інтерпретацію кримінологічних одиниць; ✓ нейтралітет чи суб'єктивізм дослідника
Методологічні аспекти, емпіричні дані	✓ генетично-дедуктивні та/чи індуктивні, та/чи адаптивні методи, ✓ дані : кількісні та/чи якісні
Онтологічні аспекти	✓ свобода волі/детермінізм/екзистенціалізм; ✓ вплив зовнішнього світу (так, ні); ✓ існування об'єктивних даних (так, ні);
Наукова цінність	✓ емпіричне підтвердження; ✓ репрезентативність та валідність; ✓ інноваційність; ✓ узгодженість з усталеними науковими постулатами, ✓ здатність до інтеграції макро- та макрорівня предмету

Мультикритеріальна таксономія (рівень теорій)

- Класичні - Некласичні (модерні) - Постнекласичні (постмодерні)	- Предметні - Нормативні - Методологічні - Прикладні	- Загальні (базові) - Окремі (середнього рівня)	- Т. злочинності - Т. особистості злочинця - Т. пояснення (детермінації) злочинності - Т. превенції	- Дедуктивні - Індуктивні - Адаптивні (Е.Боттом) [2]	- Індивідуально-орієнтовані з ПС - Соціально-орієнтовані з ПС - Індивідуально-орієнтовані з АС - Соціально-орієнтовані з АС (С. Генрі та Д. Мілованович) [3]	- Т. з раціональним актором - Т. із зумовленим актором - Т. з віктимізованим актором - Інтегративні т. Т. епохи «моральної невизначеності» (Р.Х. Берк) [4]
--	---	--	--	--	---	---

Зв'язки різних типів теорій у матриці є гібридними: як горизонтально-вертикальними (хоча більш відбувається горизонтальне дроблен-

ня без чіткого ієрархічного зв'язку), так і мережево-міждисциплінарними (враховуючи запозичення методів різних наук, в тому числі математичних та природничих).

У когнітивному ракурсі, який забезпечує пізнавальному цінність наукових знань та отримання інформації про криміногенні явища та процеси, кримінологія в цілому відповідає очікуванням академічної спільноти та суспільства, виконуючи описову функцію. Разом з тим пояснювальна функціональність, пов'язана із визначенням причинно-наслідкових процесів у кримінальній реальності представлена полемічною множиною концепцій. З одного боку, це є виправданим в контексті відмови від моністичного підходу в кримінологічній науці та відсутності явного домінування «правильної» парадигми. З іншого – академічна хаотичність негативно позначається на формуванні та реалізації кримінологічної політики держави. Систематизація кримінологічних знань має потенціал подолання хаотичності та вирішення наступних задач:

- упорядкування кримінологічних знань в умовах багатогранності проблеми злочинності та дотичних феноменів, міждисциплінарного характеру методології, нелінійності детермінаційних процесів та кримінальних трендів;
- формування глибинного розуміння кросс-референтності знань про злочинність; визначення дивергентності кримінологічних концепцій, а також наукових, методологічних та прикладних зв'язків теорій та досліджень, що сприятиме більш якісній організації наукових досліджень та науково-дослідницьких інституцій;
- моніторинг структурного розвитку кримінології, визначення його траєкторії; відбраковування застарілих, апробація нових підходів та парадигм;
- оцінка релевантності превентивних політик та практик.

Список використаної літератури:

1. Кун Т. Структура научных революций: пер. с англ. / Т. Кун ; со ст. В. Ю. Кузнецов. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 605 с.
2. Див. Bottom A. The Relationship between Theory and Empirical Observations in Criminology / Bottom A. In R.D. King and E. Wincup, eds. Doing Research on Crime and Justice. Oxford: Oxford University Press: 2008. – P. 75-106.
3. Див. Henry S., Milovanovic D. Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism / Henry S., Milovanovic D. – London, Sage. – 1996. – 304 p.
4. Див. Burke R. H. An introduction to criminological theory / Roger Hopkins Burke. – Fourth edition. – 2014. – 586 p.

Ключові слова: кримінологія, кримінологічні теорії, систематизація.

Ключевые слова: криминология, криминологические теории, систематизация.

Key words: criminology, criminological theories, systematization.